

definició del nostre pre-romà *BÉRBEKE com una base sorotàptica, paral·lela al cèltic, i no pas com a celtisme.

De tota manera, donat el caràcter complicat i molt hipotètic d'aquesta canvi fonètic *D- > DW- > B-*, m'inclino més aviat a creure que hi hagué, en certs parlars cèltics, una assimilació a distància de la *D-* a la *B-*, provocada per la contaminació del mot *BRIANS*, 'espècie d'herpes, també cèltic, de *BRIGANTES*, i sinònim quasi perfecte de *bèrbols*.

DERIV.: *Berbolós*.

¹ Sento allí (1961) que al Molí Vell hi neix una aigua bona per a curar l'homor-salat, «que és com si foren *bèrbos*». Per a Mallorca Mn. Alcover donava *vèrbol* com a exemple de mot en *-o*, però Moll (AORBB II, 20) advertia que «cal accentuar *bèrbol*».

BERENA, 'menjada lleugera a mitja tarda', mot panromànic (fr. ant. *marende*, oc., it., port. *merenda*, cast. *merienda*, roms. *merindä*), provinent del llatí *MERĒNDA*. □ 1.ª doc.: 1264 (en un document reproduït per F. Soldevila, *Pere II*, vol. III, 450).¹

És pronunciat *brena*, l'inf. *brenà(r)* en algunes parts² i més o menys generalment en el parlar vulgar o descurat de molts llocs sobretot en les localitats on la *e* àtona és una *ə*. Mot bàsic de l'idioma, està ampliament documentat (1265, citat per *AlcM* del mateix llibre de Soldevila); Llull, *Doct. Pueril*, capítol xcr, 49; Eiximenis, *Dones*, cap. 76 (*EntreDlL* I, 240; 1268 en *BCEC*, 1908, p. 173; 1321 en *RLR* xxxi, 414; *Sermó del bisbetó*, *AlcM*; J. Esteve, l'any 1489, *DAG*, etc.). Aviat va tenir la concurrència de l'inf. *berenar* substantivat (ja en el *Spill*, 5234; text de 1600, *DAG*), forma que avui és més corrent que *berena*. A Mallorca i Menorca *berenar*, subst. i inf. significa 'esmorzar' a més del seu sentit referent a la menjada de la tarda (Figuera, *Amengual*, *BDLC* xiv, 209, *AlcM*) mentre *berena* a Mall., i *bereneta* a Men. semblen limitar-se al sentit bàsic de 'menjada de capvespre' (segons les dades d'*AlcM*). Aquest diccionari ha documentat *berenar* 'menjar al mig dia' a Olot, i En JCoromines creu recordar-se d'haver oït *berena* com a 'esmorzar' a Llaguardes (Alta Ribagorça); amb aquest motiu notem que en bearnès *brenà*, verb i subst. es refereix a l'àpat del migdia.³ En el sentit d'"esmorzar", documentat a Mall. i Men., *berenar* pot ésser antic, fins i tot medieval, però deu ser un neologisme, fet per eliminar l'equívoc que resultava en l'ús de *dinar*, que en els Ss. XIII i XIV significava tant 'fer l'àpat del matí' (el seu sentit etimològic) com 'fer l'àpat de migdia' (*DINAR*). Notem que per la mateixa raó fou adoptat el cast. *almorzar* com a *almorzar* a València i *esmorzar* (o *asmorzar*) en els dialectes oriental, occ. i eivissenc. Com que l'àpat del matí és lleuger i, en tot cas, una mena de *berenar*, l'extensió semàntica era molt fàcil.

Berena ha pres el sentit de 'la menjada o les provisions que un porta quan passa el dia fora de la casa, sigui en el camp treballant o sigui fent una excursió'⁴

(un ex. de 1319, bastant probable, es troba en *AlcM*); i notem també: «el rabadà --- porta tirapeu, la capa curteta, / y en el cucutull porta la *berena*; ... quan han berenat: —adiós, Magdalena», Milà, *Romllo.*, 560; en alguns llocs és 'menjada festosa que fa la gent a la tarda al camp', així a Calaceit (Matarranya) i Artà (Mallorca); deu ser un costum molt antic, segons el següent passatge d'Eiximenis: «li plau molt lo bon vi e dinar de matí e anar per orts a convits e a ffer grans *berenes*», *Libre de les dones*; ⁴ a Mont-ros (Pallars) el dia de Sant Roc «beneien la vacada i feien bones *brenes*», i a Sopeira (Alta Ribag.) per Sant Gregori, la festa del poble, fan «un *brenà* bo» anant al camp; a Ars (prop de la Seu d'Urgell) *berena* és 'col·lació' (1959).

Quant a l'aspecte fonètic, notem que la mateixa dissimilació de les nasals de *MERENDA > berena* es va produir al gascó i a l'emilià (Spitzer, *Litbl.* XL, 106); ⁵ per a la documentació de *brenà* i *breno* en els parlars gascons, veg. Rohlf's (*Le Gc.*, § 129); notem que en el bearnès l'àpat lleuger del capvespre s'expressa generalment per *brespè*, i com a verb *brespèjà*, derivats de *brèspe* (< *VESPERA*), i en el rossellonès diuen *espertina* i *espertinar* (Grandó, *Misc. Fabra*, 190), que també parteixen de *VESPER*, amb un tractament de la *v-* com en el cas de l'antic *ivaç* < *VIVACIUS*. En els parlars limítrofs al català, tenim *brenà* a Alta Ribag. (Ferraz); Rohlf's dona a l'arag. parlat a Echo *berienda* (*Le Gascon*, § 129); ⁶ es diu *brenar* a Bielsa; *berienda* i *berendar* a Múrcia (G. Soriano), *berendar* i *berienda* (o *berenda*) a Enguera i Canal de Navarrés.⁷

DERIV.: *Berenar* v. 'menjar lleugerament a mitja tarda', ja en St. Vicent Ferrer: «Aprés, les gens han dit: "E per què no almorzaríem per lo matí, e beure un poch, e après, hora de tèrcia, que ns dinàssem, e quan vindrie al mig jorn que *berenàssem*, e puix sopar al vespre?"», *Sermons* I, 219.15;⁸ del llatí *MERENDARE* (doc. en *Isid.*, *Etym.* xx, 2.12); com a substantiu 'berena' (ja en el *Spill*); més detalls amunt.

Berenada 'berena abundant': «Si n'hi havia tres comares / allí al lloch de Granollés, // Volían fé una *brenada*, / ara que cap marit hi és. // L'una portava cent ous, / per cada una vint o mes, // L'altra un tros de cansalada / de dugas lliuras o tres...», Milà, *Romllo.*, 308; a Mallorca i Menorca 'esmorzar abundant' (*AlcM*).

Bereneta 'el berenar del capvespre' (usual a Menorca, A. Ferrer Guinart, *Rondaies de Men.*, 213; *AlcM*). J. G.

¹ R. Martí, *Vocab.*, dona com a forma àrab de la península *merenda* 'comedere' i com a substantiu *maranda*, pl. *-ât*, sense especificar el sentit exacte de l'àpat. — ² Les formes *brena*, *brenar* apareixen normalment en els parlars del Nord-oest, a Farrera, Pallars, Ribagorça. — ³ Palay dona: «*brenà*, v. Prendre le goûter, le repas du milieu du jour; *dîner*, «*brenà* sm. *dîner*» i *bréno* com a idèntic a *brenà* (p. 187). — ⁴ En aquest passatge tenim un dels casos de la prosificació en l'obra d'Eiximenis, estudiats en detall en Coromines, *EntreDlL*. — ⁵ Spitzer